

Zápis z obhajoby disertační práce

Student: Tomáš Pavlíček
Datum narození: 28. 7. 1982
ID studia: 256936
Studijní program: Historické vědy
Studijní obor: České dějiny
Název práce: „Pastorace či persváze? Vliv představitelů církve na duchovní pastýře a věřící. (Výzkum zbožnosti věřících, komunikačních strategií a obrazů duchovních v korespondenci na přelomu 19. a 20. století)“
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština, němčina
Školitel: PhDr. Luboš Velek, Ph.D.
Oponenti: doc. PhDr. Lukáš Fasora, Ph.D.
prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D.
Datum obhajoby: 22. 2. 2016
Místo obhajoby: UK FF v Praze, nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1, místnost č. 201
Termín: řádný
Předseda komise: prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

Přítomní:

prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.(předseda komise)

prof. Dr. Martin Schulze Wessel (školitel)

PhDr. Luboš Velek, Ph.D. (školitel)

Dr. Jana Osterkamp

prof. Dr. Miloš Řezník

prof. PhDr. Miloš Havelka, CSc.

prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

10:05 Předseda komise prof. Hlavačka zahájil obhajobu, představil doktoranda mgr. Pavlíčka, přítomné členy komise a oponenty.

10:10 Školitel z německé strany prof. Schulze Wessel seznámil přítomné se svým hodnocením disertační práce, které uvedl v písemném vyjádření. Práci označil za velmi dobrou, je naprosto přesvědčen o jejím badatelském přínosu. V oblasti náboženských dějin se jedná o pionýrskou práci, založenou na důkladném pramenném výzkumu, nejen v centrálních, nýbrž také v lokálních

průběh pastorační praxe stejně jako kariérní strategie kněží. Jinak jednali absolventi pražského semináře z padesátých let 19. století a odlišné kariérní scénáře nalezneme o tři desetiletí později v souvislosti s individualizací kněžského povolání, do které se promítají jazykové, regionální a sociální faktory (např. rozdíly mezi německými a českými resp. smíšenými vikariáty, dichotomie města a venkova, specifika dělnického prostředí atd.).

10:30 Oponent doc. Fasora seznámil přítomné s hlavními body svého posudku. Práce vznikla v průsečíku českého a německého akademického prostředí, prolíná se v ní několik badatelských perspektiv (historická, sociologická, teleologická), ocenění zaslouží práce s prameny. Pro případné publikování by bylo vhodné vzít v úvahu napětí mezi historickými a sociologickými pojmy, pro které pramenná základna nemluví vždy tak jednoznačně; namísto sociologizujícího chápání času by bylo na místě představení historických souvislostí (např. májových zákonů, bolzanovské pojetí náboženství); samostatným problémem by byly materiální podmínky kněžstva a ekonomické zabezpečení farností; větší zohlednění by si zasloužily studie Bohumila Zlámala. Doc. Fasora doporučil disertační práci k obhajobě s hodnocením prospěl.

10:35 Za nepřítomného druhého oponenta prof. Hanuše přečetl hodnocení doc. Fasora. Prof. Hanuš vnesl otázku sociologizujících konceptů v historickém bádání; dále vymezení klíčových pojmů (persváze, pastore, zbožnost) a jejich souvislosti s kněžským povoláním a kněžským stavem. Jak již bylo zmíněno, žádoucí by byla podrobnější diskuse o výzkumech Bohumila Zlámala a situace v brněnské diecézi. Zajímavým problémem by byla otázka stylizace a sebechápání kněžstva jako intelektuálů, kteří mění svět. Prof. Hanuš doporučil disertační práci k obhajobě s hodnocením prospěl.

10:40 Doktorand Mgr. Pavlíček reagoval na vyjádření školitelů. V disertační práci se snažil propojit makrohistorickou a mikrohistorickou rovinu bádání resp. přiblížit lokální perspektivu. Metodickým problémem zůstává, jakým způsobem interpretovat očekávání katolických děkanů, především po Prvním vatikánském koncilu, který disciplinoval kněží do té míry, že neznáme a těžko můžeme zjistit jejich soukromé názory. Reformní požadavky Zemské jednoty katolického duchovenstva zohledňovaly nejen duchovní obsahy a zbožnost, nýbrž také praktické a materiální problémy farností, utváření jejich sítě a postavení světského kléru. Pokud jde o osobní pozůstalosti, např. Václava Štulce a jeho význam při výchově kléru, tak zde nalezneme přesahy na polský ultramontanismus a francouzský vliv.

10:50 Doktorand Mgr. Pavlíček reagoval na posudky oponentů. Začal vyjádřením k otázkám prof. Hanuše. Uplatněním pojmu persváze je nastaveno zrcadlo praxi dobové pastorální teologie. Do ní Pavlíček zahrnuje nejen vztah duchovních k ovečkám, nýbrž také pastýřský vztah otce arcibiskupa ke kléru, kněžím, kaplanům. Do jejich pastorační činnosti se promítaly impulzy ze společnosti, politiky, hospodářství, které kléru „vystrašily”. Májové zákony posílily obavy z programové sekularizace a liberalizace, na které církevní hierarchie reagovala jednotným scénářem. Témata pastorálek nastoloval arcibiskup, od kaplanů se neočekávala samostatná iniciativa, ale postup v duchu pastýřských listů a doporučení z vyšších míst. Pokud jde o

sociologické pojmy, Pavlíček je používal jako analytické nástroje, které sloužily k odlišení náboženských významů. Dvě Zlámalovy syntézy byly v disertační práci citovány, výzkumy Jindřicha Charouze týkající se brněnského semináře jsou poměrně známé, národní obrození v brněnském semináři je kapitola sama pro sebe. Ve věci individualizace kněžského povolání, důležitý kontext tvoří gymnaziální reformy v Habsburské monarchii, které se snažily otevřít středoškolské vzdělání širokým vrstvám. Většina kněží pocházela z prostých sociálních a rodinných podmínek a neměla jinou možnost vzdělání; pokud by síť středoškolských zařízení vypadala jinak, udělali by nepochybně kariéru v jiných oborech.

Mgr. Pavlíček se dále vyjádřil k posudku doc. Fasory. Historický pramen má samozřejmě právo veta, o tom žádná, ale k některým otázkám prameny mlčí, i když takové aspekty sociálního života nepochybně existovaly; kvantitativní metody a použití generačních jednotek se přímo nabízelo. Na historické souvislosti analyzovaných problémů Pavlíček poukázal již dříve v jednotlivých studiích, nemělo smysl jejich výsledky znovu opisovat, pokud se nechtěl opakovat. Ekonomická problematika, hospodářské dějiny a jejich souvislost s náboženskou změnou představují samostatný, i když nesmírně zajímavý problém. S katolickou církví byla ve společnosti spojena velká očekávání, změna náboženství měla často materiální motivaci, dělnictvo se přestoupením popř. vystoupením z církve snažilo řešit svoji nelehkou sociální situaci.

11:00 Oponenti a školitelé neměli žádné další otázky a předseda komise prof. Hlavačka otevřel diskusi. Jako první se přihlásil o slovo prof. Havelka, podle kterého mohl Mgr. Pavlíček jít ještě dál a historické problémy daleko více sociologizovat. Sociologické pojmy jako habitus, identita, generace jsou pro historikovu práci nepochybným přínosem. Z dalších konceptů se nabízí např. pojem náboženské pole, které se ve sledovaném období několikrát proměnilo a bylo formováno také ideovými resp. světonázorovými diskusemi, např. nástupem modernismu, na to se často zapomíná.

Dr. Osterkamp poukázala na souvislost habitu se sociálním řádem, nejde pouze o dispozice duchovních osvojené v semináři, nýbrž také o jejich společenské souvislosti. Kněží vyrůstali v určitém sociálním prostředí a jeho návyky, hodnoty a kódy si sebou nesly do dalšího života.

Prof. Hlavačka připomněl problém politizace kněží a jejich postoje ke Katolicko-politické jednotě.

Prof. Řezník reagoval na problém náboženského pole, nejde pouze o jeho strukturu a fungování, resp. souvislost s proměnou náboženskou života a náboženských praktik, nýbrž také jeho důslednou diferenciaci, kněží na venkově plní jiné role, než pouze ty které jim určuje příslušnost k náboženskému poli.

Mgr. Pavlíček v této souvislosti poukázal na diametrálně rozdílné úkoly, s kterými se kněží museli vypořádat. Jinak vypadala pastorační práce na vesnici, malém městě, česko-německé farnosti, v průmyslové dělnické čtvrti atd. Kromě toho vstupovali do výkonu kněžského povolání politické

faktory jako sociálně-demokratické zastupitelstvo, od kterého očekávali kněží to nejhorší. Patronátní vztahy byly velmi různorodé, jednotlivé děkanáty a farnosti byly často také izolované, což umocňovala vzdálenost od centra, náboženské praktiky měly jinou podobu na Žluticku než na Chebsku, Slánsku nebo Příbramsku. Správa farnosti pohlcovala často veškerou energii duchovního, záleželo, zda byly k dispozici další prostředky na placené funkce kolem kostela (kostelník, varhaník). K politizaci kněží nepochybně docházelo, kněží vyvíjeli politicko-náboženské aktivity i mimo rámec Katolicko-politické jednoty, v různých politických stranách, např. u agrárníků.

Podle Prof. Řezník patří mezi dobové charakteristiky postupující sociální komplexita, na přelomu 19. a 20. století instituce se čím dál tím více zabývají sami sebou a svojí správou, které věnují největší pozornost.

Prof. Schulze-Wessel zdůraznil různé roviny historického zkoumání, které je nutno odlišovat. Zabýváme-li se institucionálním rámcem církve, tak činnost světského kléru se rozšiřuje, církev věnuje hodně času dohledu nad sebou, dochází k automatizaci určitých administrativních postupů. Přesto byly aktivity světského kléru spojeny s národní kulturou.

11:20 Předseda komise prof. Hlavačka ukončil diskusi i samotnou obhajobu, komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

11:25 Předseda komise prof. Hlavačka seznámil studenta a přítomné s výsledkem obhajoby: počet členů komise 7, přítomno bylo 7 členů komise, 7 hlasů bylo kladných, nikdo se nezdržel, nikdo nebyl proti. Obhajoba disertační práce byla na FF UK klasifikována jako prospěl, v rámci německé komise za LMU (Schulze Wessel, Osterkamp, Řezník) byla schválena známka *summa cum laude*.

Zapisovatel: Mgr. Zdeněk Nebřenský, Ph.D.

Jméno a podpis předsedy komise: Prof. Milan Hlavačka, CSc.

Jméno a podpis dalšího člena komise: